

The Efficiency of Visual Reading in Terms of Understanding “Change and Continuity” in Social Studies Courses: An Action Research*

Yücel KABAPINAR

Marmara University, İstanbul-TURKEY

Ahmet SAĞLAMGÖNCÜ

Anadolu University, Eskişehir-TURKEY

Article History

Submitted: 26.02.2018

Accepted: 10.05.2018

Published Online: 16.05.2018

Keywords

Change and Continuity
Visual Reading
Visual Literacy
Social Studies
Action Research

Abstract

Purpose: The aim of this study is to launch a teaching process which focuses upon visual materials and reading in terms of understanding those concepts mentioned above during learning and teaching processes in Social Studies lessons and determine its efficiency.

Design & Methodology: The present study is a qualitative research. Action research design has been employed in this study. 22 students, 12 female and 10 male, studying on 5th grade of a state school in 2015-2016 academic year in Seyhan, Adana, Turkey have been selected as the study group. In the study, ‘visual reading activities and worksheets about the concepts of change and continuity’, ‘focus group discussions with the students’ and ‘video records’ have been used as data collection instruments. Content analysis, one of qualitative data analysis methods, has been employed with the purpose of evaluating the data gathered from data collection instruments. In the present study, four attainment targets for a specific unit (Gerçekleşen Düşler) in 5th grades “Science, Technology and Society” learning domain have been determined. Aimed at those attainment targets, visual reading-based activities and worksheets at the end of each activity have been employed as data collection instruments in order to reveal students’ visual literacy skills.

Findings: Most of the students, being able to state opinion as to the concepts of change and continuity, participate actively in visual reading activities. Please give spectacular findings obtained from your study. They are observed to have arguments through the visuals in the activities about those concepts mentioned above, express their opinions and put forth an output such as painting, catchword etc.

Implications & Suggestions According to the results of the research students experienced difficulty in perceiving continuity as compared to perceiving change. The students state that they feel happy during visual learning-based teaching process, understand the lessons better and faster. They also add that visual literacy facilitates their understanding, they are able to attend lessons more and better at stating opinion from visuals.

DOI: 10.29129/inujgse.398801

* The present study was produced from the Master's thesis titled as "Articulating Visual Reading to The Social Studies Lesson's Learning Environment" and presented orally on 4th May 2017 at VI. International Social Studies Education Symposium.

Sosyal Bilgiler Derslerinde Değişim ve Sürekliliğin Algılanmasında Görsel Okumanın Etkililiği: Bir Eylem Araştırması*

Yücel KABAPINAR

Marmara Üniversitesi, İstanbul-TÜRKİYE

Ahmet SAĞLAMGÖNCÜ

Anadolu Üniversitesi, Eskişehir-TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 26.02.2018
Kabul: 10.05.2018
Online Yayın: 16.05.2018

Anahtar Sözcükler

Değişim ve Süreklilik
Görsel Okuma
Görsel Okuryazarlık
Sosyal Bilgiler
Eylem Araştırması

Öz

Amaç: Araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler dersi öğretme-öğrenme sürecinde değişim ve sürekliliğin algılanması boyutunda görsel materyalleri ve görsel okumayı merkeze alan bir öğretim süreci planlamak, uygulamak ve uygulamanın etkili olup olmadığını irdelemektir.

Yöntem: Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması şeklinde desenlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, Adana ilinin Seyhan ilçesinde, 2015-2016 eğitim-öğretim yılında bir devlet okulunun 5. sınıfında bulunan 12'si erkek, 10'u kız olmak üzere toplam 22 kişilik bir öğrenci grubu oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama araçları olarak, "değişim ve sürekliliğe dair görsel okuma etkinlikleri ve çalışma yaprakları", "öğrencilerle yapılan odak grup görüşmesi" ve "video kayıtları" kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen verilerin değerlendirilmesinde içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında 5. sınıf "Bilim Teknoloji ve Toplum" öğrenme alanında yer alan "Gerçekleşen Düşler" Ünitesine ait üç kazanım belirlenmiştir. Bu kazanımlara yönelik olarak görsel okuma temelinde hazırlanmış etkinlikler ve çalışma yaprakları, öğrencilerin görsel okuma niteliklerini ortaya çıkarmada birer veri toplama kaynağı olarak kullanılmıştır.

Bulgular: Öğrencilerin büyük bölümü sınıfta uygulanan tüm görsel okuma etkinliklerinde derse katılmışlar, değişim ve sürekliliğe ilişkin fikir yürütebilmişlerdir. Öğrenciler değişim ve sürekliliğe dair hazırlanan etkinliklerdeki görseller üzerinden tartışmalarda bulunabilmişler, çalışma yapraklarında bu etkinliklere yönelik çıkarımlarını ifade edebilmişler ve bir ürün (resim çizme, slogan yazma vb.) ortaya çıkarabilmişlerdir.

Sonuçlar ve Öneriler: Araştırma bulgularına göre öğrenciler tarafından sürekliliği algılamanın değişimi algılamaya göre daha zor olduğu ortaya çıkmıştır. Öğrenciler görsel okuma temelli öğretim sürecinde mutlu olduklarını, dersi daha iyi anladıklarını, daha hızlı öğrenebildiklerini, görsel okumanın öğrenmelerini kolaylaştırdığını, derse daha fazla katıldıklarını ve görselden anlam çıkarmada artık daha iyi olduklarını ifade etmişlerdir.

DOI: 10.29129/inujgse.398801

* Bu araştırma Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde hazırlanan "Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Ortamlarına Görsel Okumayı Ekleme: Örnek Bir Uygulama" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiş olup 04-06 Mayıs 2017 tarihleri arasında düzenlenen VI. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Dünyamız tarihsel süreç içerisinde doğa ve insanın kendisi de dâhil olmak üzere sürekli olarak bir değişim içerisinde. Yaşanan bu değişimin öğrenciler tarafından geçmiş-bugün ve gelecek bağlamında algılanması onların kendilerini, çevresini, dünyayı, tarihi, kısacası hayatı anlamlandırmaları noktasında oldukça önemli görülmektedir. Bu doğrultuda 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda değişim ve sürekliliğin öğrenciler tarafından algılanabilmesine yönelik "zaman, süreklilik ve değişim" adı altında bir öğrenme alanına yer verilmiştir. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde ise programın özel amaçlarında, öğrencilere kazandırılması gereken temel becerilerde ve kimi kazanımlarda değişim ve sürekliliği algılama becerisinin yer aldığı görülmektedir (MEB, 2018). Bu doğrultuda Sosyal Bilgiler derslerinde öğrencilerin değişim ve sürekliliğe ilişkin bakış açıları oluşturabilmeleri/geliştirebilmeleri adına öğretim süreçleri planlanıp ele alınmalıdır. Bu araştırmada değişim ve sürekliliğin öğrenciler tarafından algılanabilmesine/geliştirilebilmesine yönelik görsel okuma temelli bir öğretim sürecinin etkililiği irdelenmiştir.

Günümüz dünyasında bireyler, geçmiş dönemlere kıyasla çarpıcı bir değişimle görsellerle kuşatılmış bir çevre içerisinde yaşamaktadırlar. "Cowan'a göre geçmişle ilgili kültürel koşullar günümüzde daha önceden hiç olmadığı kadar görsel konumdadır. Bugünün öğrencileri farkında olmadan kendilerinden önceki nesillere göre görsel materyallere daha bilimsel, irdeleyici ve çok yönlü yaklaşmaktadırlar" (Akt: Akbaba, 2015, s.285). Artık hemen her yerde karşımıza çıkmakta olan görselleri doğru bir şekilde yorumlayabilmek, görsellerin verdiği mesajları anlamlandırabilmek günümüz bireyleri için sahip olunması gereken becerilerden biri haline gelmiştir. Bu doğrultuda 2005 yılında ilköğretim programlarında yaşanan değişimle birlikte görsel okumaya yer verilerek bu alanda ülkemizde önemli bir adım atılmıştır.

Her ne kadar görsel okuma kavramı ülkemizde henüz yaygın olarak bilinmese de aslında bu kavramın geçmişi eskiye dayanmaktadır. Görsel okuma ile ilgili çalışmaların 1960'lı yıllarda başladığı, ülkemizde ise bu çalışmaların son yıllarda yapılmaya başlandığı görülmektedir. Bamford (2008) görsel okuryazarlığın Avustralya, Avrupa ve ABD'de okul müfredatlarına girişinin 1990'lara dayandığını ifade etmektedir (Akt: Güney ve Aytan, 2015, s.1985). Ülkemizde ise görsel okumanın öğretim programlarına 2005 yılında girilmiş olduğu düşünülürse 15 yıllık bir geç kalmışlıktan söz edebilmemiz mümkündür.

Görsel okuryazarlık kavramı ilk kez 1969 yılında farklı disiplinlerden bilim insanlarının bir araya gelerek düzenledikleri Görsel Okuryazarlık Konferansı'nda tartışılmaya başlanmıştır (Tanrıverdi ve Apak, 2013, s.269). Bu konferansta Debes, görsel okuryazarlığın ilk tanımını aşağıdaki haliyle yapmıştır:

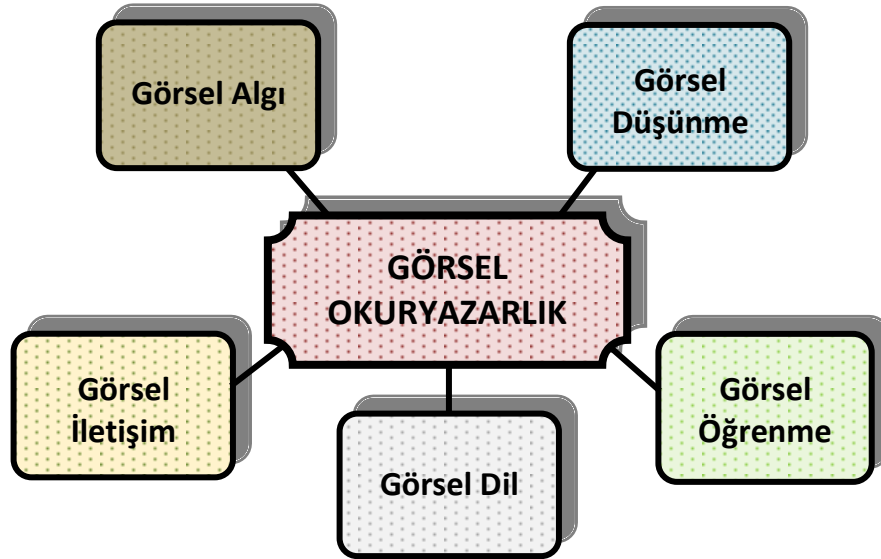
"Görsel Okuryazarlık; insanoğlunun, görerek ve aynı zamanda diğer duyularıyla edindiği deneyimlerle olayları birleştirerek geliştirebileceği bir grup görsel yeterliliğe verilen addır. Bu yeterliliklerin gelişimi, normal bir insanın öğrenimi için temel teşkil etmektedir. Bunlar geliştiğinde bireyin çevresinde karşılaştığı görünen olayları, nesnelere, sembollere, doğal ya da yapay olayları yorumlayabilen veya farkını ayırabilen görsel okuryazar olması sağlanır. Bu yeteneklerin yaratıcı yönde kullanılması yoluyla birey, diğerleriyle iletişim içerisine girer. Bu yeterliliklerin değerinin bilinmesi yoluyla da birey, çevresindeki görsel şaheserlerden zevk alır ve yorumlayabilir" (Debes, 1969).

Bu tarihten sonra görsel okuma/okuryazarlıkla ilgili yapılan çalışmaların artması ile birlikte görsel okuma/okuryazarlığa ilişkin pek çok farklı tanımlamalar yapıldığı görülmektedir (Ausburn ve Ausburn, 1978; Hoffman, 2000; Lowe, 2000; Sinatra, 1986). Görsel okuryazarlık kavramının tanımının üzerinde bir

uzlaşması sebebiyle Uluslararası Görsel Okuryazarlık Derneği (IVLA) uzun tartışmalar sonucunda görsel okuryazarlık betimlemelerini oluşturmuştur. Kaptan ve Aslan'ın (2012, s.89) aktardığına göre; Pettersson (1993, s.135), IVLA'nın uzun tartışmalar sonucunda uzlaştıkları görsel okuryazarlık betimlemelerini şöyle özetlemektedir:

- Bir insanın görme yeteneğini görme ve diğer duyu organlarıyla bütünleştirerek geliştirmesi,
- Görsel imgelerle iletişimi yorumlama yeteneğinin öğrenilmesi ve görsel imgeler yoluyla mesajlar oluşturulması,
- Sözlü dili görsel imgeye, görsel imgeyi de sözlü dile dönüştürebilme yeteneği,
- Görsel ortamdaki bir bilgiyi değerlendirmek için araştırma yapabilme yeteneği.

Görsel okuryazarlıkla ilgili yapılan tanımlamalarda bazı kavramların görsel okumaya temel oluşturduğu görülmektedir. Bu kavramlar *görsel algı*, *görsel düşünme*, *görsel öğrenme*, *görsel dil* ve *görsel iletişim* kavramlarıdır. Araştırmacılar tarafından aşağıda bu kavramlara ilişkin birtakım bilgilere yer verilmiştir.

Şekil 1: Görsel Okuryazarlığın Temel Kavramları

Görsel Algı: Görsel algı bireyin görme eyleminin ardından imgeye bireyde daha önce edinilmiş olan bilgilere göre bir anlam yüklemeye girişimidir (Parsa, 2012, s.157). Bu noktadan hareketle her birey karşılaşmış olduğu görsellere yaşanmışlığına göre kendince bir anlam yüklemektedir. Bu anlam yüklemenin içerisinde bireyin bulunduğu kültürel çevre oldukça önemlidir.

Görsel Düşünme: Görsel okuryazarlığın en soyut kavramı olan görsel düşünme ilk olarak Arnheim tarafından kullanılmıştır (Braden, 1993, s.8). Arnheim *Görsel Düşünme* adlı kitabında algı ile düşünme arasında bir köprü kurarak düşünmenin imgeleri gerektirdiğinden, imgelerin de düşünceler içerdiğinden bahsetmektedir (Arnheim, 2012, s.176).

Görsel Öğrenme: Robertson (2007) görsel öğrenmenin yıllardır eğitimde kullanıldığını belirtmektedir (Akt: Şahin ve Kıran, 2015, s.2). Öğretme-öğrenme süreçlerinde grafikler, resimler, zihin haritaları kullanılarak görsel öğrenme kapsamında bilgilerin organize edilmesi sağlanmaktadır.

Görsel Dil: Dil, insanın duygu ve düşüncelerini ifade etmek için en çok başvurduğu iletişim aracıdır. Her toplum içerisinde kendi kültürel yapısına bağlı olarak dil bir sistematik yapıya sahiptir ve sürekli olarak gelişimini sürdürmektedir. Bu bağlamda dilin görsel okuryazarlık kavramının içerisinde de önemli bir yeri vardır. Görsel dil; işaret dili, vücut dili, resimsel dil veya görsel iletişim araçları gibi sözlü olmayan bir dildir (Kuru, 2008, s.36). İşitme veya konuşma engellilerin elleriyle birtakım işaretlerle kendi aralarında iletişim kurabilmeleri görsel dilin varlığını oluşturmaktadır.

Görsel İletişim: İnsanlığın iletişim kurmada kullandığı en eski yöntemlerden biri olan görsel iletişim günümüzde teknolojik gelişmelerle birlikte cep telefonu, bilgisayar, televizyon gibi teknolojik araçlarla gerçekleşmektedir (Baş ve Örs, 2015, s.229).

Literatür incelendiğinde görsel okuryazarlığın tanımlarının ortak noktalarını görselleri anlayabilme, yorumlayabilme, görsellerden bir mesaj oluşturabilme ve imgeleri zihinde canlandırabilme ifadelerinin oluşturduğu görülmektedir.

Güneş (2013, s.5) görsel okumanın doğrudan etkilediği bazı alanları şu şekilde belirtmiştir:

- **Düşünmeyi geliştirmektedir:** Resim, şekil, grafik, sunum gibi görseller yeni kavramları anlamayı, bu kavramların içeriğini ve niteliğini derinlemesine düşünmeyi sağlamaktadır.
- **Anlamayı geliştirmektedir:** Görsel okuma anlamları geliştirmekte, öğrencilerin soyut kavramların anlamını daha kolay keşfedebilmelerini, daha önceden öğrenmiş olduğu yanlış bilgilerin düzeltilmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda görsel okuma öğrencinin zihninde var olan anlamları geliştirebilmesine yardım etmektedir.
- **Öğrenmeyi geliştirmektedir:** Görsel okuma bireylerin zihinlerinde var olan bilgileri ve kavramları daha kolay bir şekilde düzenleyebilmelerini, sınıflayabilmelerini ve sıralayabilmelerini sağlamaktadır. Böylelikle görsel okumanın karmaşık konuların öğrenilmesinde kolaylaştırıcı bir etkisi bulunmaktadır.
- **Bilgileri bütünleştirmektedir:** Görsel okuma öğrencilerin ön bilgileriyle yeni edindiği bilgiler arasında anlamlı bir bağ kurabilmelerini ve bu bilgileri yapılandırabilmelerini sağlamaktadır.

Bu doğrultuda görsel okumanın düşünme, anlama, öğrenme ve bilgi edinmedeki işlevselliği göz önünde bulundurulduğunda yapılandırmacı anlayış doğrultusunda öğretmenlerin öğretim-öğrenme süreçlerinde görsel verilerden sıklıkla yararlanmaları gerekmektedir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

İçinde bulunduğumuz yüzyılda çocuklar görsellerle daha ilk yaşlarından itibaren televizyon karşısında ve bilgisayar oyunları vs. karşılaşmaktadırlar. Bu durumda günümüz öğrencilerinin erken yaşlarda görselleri anlamlandırabilme çabası içerisinde girmelerinden dolayı, onların farkında olmadan görsel okuma becerilerine sahip olabilecekleri düşünülebilir. Ayrıca günümüz çocukları görsellerle çevrili bir dünyaya alışkın olduklarından okul ortamlarında da görsellerle karşılaşmayı istemektedirler. Bu durumda eğitim ortamlarında görsellerden yararlanmak oldukça önemlidir. Öğretim-öğrenme süreçlerinde kullanılan görseller soyut bir konuyu somutlaştırmak, sözel dille anlatılması güç bir konuyu daha etkili bir şekilde anlatabilmek, öğrencilerin ilgisini çekmek, eski bilgilerini harekete geçirmek ve onları güdülemek için kullanılabilir.

Alanyazında görsel okuma/okuryazarlığa ilişkin çeşitli araştırmalar yer almaktadır (Akpınar, 2009; Arpaguş, Moğol ve Ünsal, 2015; Alpan Bangir, 2008; Begoray, 2002; Bleed, 2005; Bozkurt ve Ulucan, 2014; Braden, 1993; Brill, Kim ve Branch, 2007; Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010; Kocaarslan ve Çeliktürk, 2013; Koç, Yıldız ve Coşkun, 2015; Sarıkaya, 2017; Stokes, 2001; Şahin ve Kıran, 2015; Şahin, Kurudayıoğlu ve Çelik, 2013; Göçer ve Tabak, 2013; Tanrıverdi ve Apak, 2013; Yılmaz, 2013). Ancak görsel okumaya yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde uygulama çalışmalarının son derece az olduğu görülmektedir. Bu çalışmada görsel okumanın öğrencilerin değişim ve sürekliliği algılayabilmesi için somut veriler ortaya koyması bakımından öğretme-öğrenme sürecinde bir uygulaması gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler dersi öğretme-öğrenme sürecinde değişim ve sürekliliğin algılanması boyutunda görsel materyalleri ve görsel okumayı merkeze alan bir öğretim süreci planlamak, uygulamak ve uygulamanın etkili olup olmadığını irdelemektir. Bu temel amaca yönelik olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Değişim ve sürekliliği algılamaya yönelik hazırlanan görsel okuma etkinliklerinin öğrenciler tarafından gerçekleştirilme düzeyi nasıldır?
2. Öğrencilerin değişim ve sürekliliği algılamaya yönelik hazırlanan görsel okuma etkinliklerine ilişkin bakış açıları nasıldır?

YÖNTEM

Desen

Sosyal Bilgiler derslerinde değişim ve sürekliliğin algılanmasında görsel okuma temelli bir öğretme-öğrenme sürecinin etkililiğini orta çıkarmayı amaçlayan bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması olarak desenlenmiştir. Eylem araştırması eğitim alanında uygulamayı daha da geliştirmek amacıyla kullanılan bir yöntemdir (Glesne, 2013, s.32). Bu araştırma görsel okuma temelli bir öğretim sürecinin Sosyal Bilgiler derslerinde uygulanmasına yönelik öğretme-öğrenme sürecinin niteliğini artırmaya yöneliktir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Adana ilinin Seyhan ilçesinde, 2015-2016 eğitim-öğretim yılında bir devlet okulunun 5. sınıfına devam eden 12'si erkek, 10'u kız olmak üzere toplam 22 kişilik bir öğrenci grubu oluşturmaktadır. Bu araştırma seçilen okulun ulaşım bakımından kolay ulaşılabilir olması, okulun müdürünün ve Sosyal Bilgiler öğretmeninin araştırmaya katılmaya gönüllü olmasından dolayı amaçlı örnekleme yöntemleri içerisinde yer alan kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kapsamında bu okulda gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında değişim ve sürekliliğe dair hazırlanan görsel okuma etkinlikleri ve çalışma yaprakları, video kayıtları ve odak grup görüşmesi kullanılmıştır. Araştırmanın veri toplama araçlarını Sosyal Bilgiler derslerinde değişim ve sürekliliğin algılanmasında görsel okumanın etkililiğini ortaya koymak amacıyla "değişim ve sürekliliğe dair görsel okuma etkinlikleri ve çalışma yaprakları", görsel okuma temelli öğretme-öğrenme sürecine dair "video kayıtları" ve görsel okuma temelli öğretme-öğrenme sürecine ilişkin bakış açılarını ortaya çıkarmak amacıyla öğrencilerle yapılan "odak grup görüşmesi" oluşturmaktadır. Araştırmada görsel okuma temelli Sosyal Bilgiler dersi öğretme-öğrenme sürecine ilişkin öğrencilerin görüşlerini almak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu

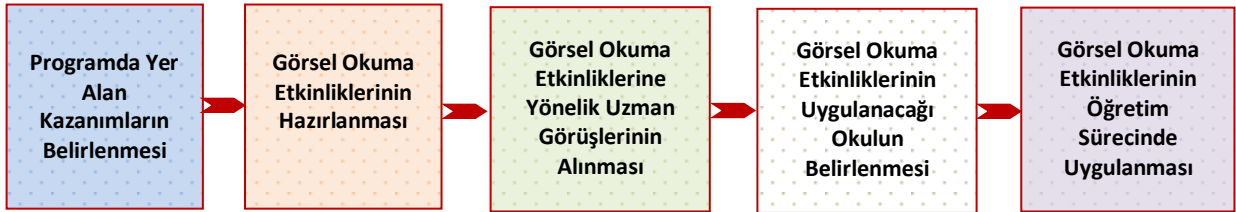
hazırlanmıştır. Araştırmada kullanılan görüşme formunun kapsam geçerliliği için görüşme formunun alan uzmanlarınca incelenmesi sağlanarak, dört 5. sınıf öğrencisiyle ön görüşme yapılmıştır. Böylece ön görüşme yapılan öğrencilerin görüşme formundaki soruları anlayıp anlamadıkları kontrol edilerek görüşme sorularında birtakım düzeltmeler yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında araştırmacılar tarafından hazırlanan veri toplama araçlarından elde edilen verilerin değerlendirilmesinde nitel veri analiz tekniklerinden içerik analizi kullanılmıştır. Öğrencilerin sınıf içerisinde görselleri inceleyerek kullandıkları ifadeler video kayıtlarının incelenmesiyle yazılı hale getirilmiştir. Bu doğrultuda öğrencilerin görsel okuma etkinlikleri ve çalışma yapraklarındaki yanıtları ile ders sürecindeki ifadeleri tekrar tekrar okunmuş, bu çerçevede kategoriler oluşturulmuş ve niteliklerine göre ilgili oldukları kategorilere ayrılmıştır. Tüm bu işlemlerin ardından kategorilere ayrılan öğrenci yanıtları sayısallaştırılarak tablolar halinde sunulmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilere kimliklerini gizli tutmak amacıyla Ö1, Ö2 şeklinde rumuzlar verilmiştir. Güvenirliği artırma adına içerik analizi, ikinci bir araştırmacı ile de gerçekleştirilmiştir. İkinci araştırmacının analizine ilişkin; Güvenirlik = Uzlaşma Sayısı / Uzlaşma + Uzlaşmama Sayısı formülü uygulanmıştır. Bu doğrultuda video kayıtları ile görsel okuma etkinliklerinin ve çalışma yapraklarının analizinin güvenirlilik değeri 0.93, odak grup öğrenci görüşme formunun güvenirlilik değeri 0.95 bulunmuştur. Oranların % 70'in üzerinde olması nedeniyle iki araştırmacı arasındaki analiz tutarlılığının yüksek olduğu ifade edilebilir (Miles ve Huberman, 1994, s.64; Akt; Tavşancıl ve Aslan, 2001, s.80-81).

Görsel Okuma Etkinliklerini Uygulama Süreci: İşlem Yolu

Araştırmacılar tarafından aşağıda görsel okuma etkinliklerinin öğretme-öğrenme sürecinde uygulanmasına yönelik birtakım bilgilere yer verilmiştir. Bu amaçla aşağıda şekil 2'de görsel okuma etkinliklerinin uygulama süreci yer almaktadır.

Şekil 2. Görsel Okuma Etkinliklerinin Uygulama Süreci

Araştırma kapsamında 5. sınıf “Bilim Teknoloji ve Toplum” Öğrenme Alanında yer alan “Gerçekleşen Düşler” Ünitesine ait üç kazanım belirlenmiştir. Bu kazanımlar şu şekildedir:

- Buluşlarla teknolojik gelişmeleri ilişkilendirir.
- Buluşların ve teknolojik ürünlerin toplum hayatımıza etkilerini tartışır.
- Yaptığı çalışmalarda yararlandığı kaynakları gösterir.

Kazanımların belirlenmesinin ardından araştırmacılar tarafından öncelikle öğrencilerin değişim ve sürekliliği algılamalarına/geliştirebilmelerine yönelik görsel veriler oluşturulmaya başlanmıştır. Tüm bu kazanımlara yönelik olarak görsel okuma temelinde etkinlikler ve her bir etkinliğin sonunda yine görsel okuma temelinde çalışma yaprakları oluşturulmuştur. Araştırmacılar tarafından hazırlanan tüm görsel

okuma etkinlikleri/çalışma yaprakları ile ilgili dört uzman görüşü alınmıştır. Uzman görüşü alınanlardan ikisi akademisyen olup, diğer ikisi ise biri devlet okulunda diğeri de özel okulda görev yapmakta olan Sosyal Bilgiler öğretmenleridir. Uzman görüşü neticesinde yapılan düzenlemelerden sonra tüm görsel okuma etkinlikleri öğretim sürecinde uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Aşağıda araştırmacılar tarafından hazırlanan görsel okuma etkinlikleri/çalışma yapraklarına ve kazanımlara ilişkin birtakım bilgilere yer verilmiştir.

“Buluşlarla teknolojik gelişmeleri ilişkilendirir.” kazanımına yönelik öğrencilerin değişim ve sürekliliği algılayabilmeleri adına *“Geçmişten Günümüze Tekerleğin Serüveni”* ve *“Lokomotifin Gelişimi”* isimli iki etkinlik hazırlanmıştır.

- *“Geçmişten Günümüze Tekerleğin Serüveni”* isimli etkinlikte buluşların teknolojik gelişmelere yol açtığını ortaya koymak adına tekerleğin icadı, buhar makinesinin icadı ve içten yanmalı motorun icadı ele alınmıştır. İlk olarak tekerleğin icat edilmesinin insanların yük taşımaya kolaylık sağladığı, daha sonraki aşamada ise at arabasının yapılmasına yol açarak bu kez hem taşıma hem de ulaşım adına insanlara daha da kolaylık sağladığı görsel verilerle anlatılmıştır. Tarihin ilerleyen dönemlerinde buhar makinesinin icadı ve giderek geliştirilmesi, tekerlekle birlikte kullanılarak otomobillerin üretilmesine yol açtığı etkinlik içerisinde yer almaktadır. Bu aşamada buhar makinesinin icadı ve ilk otomobilin buhar gücüyle çalıştığını gösteren görseller kullanılmıştır. Buluşların teknolojik gelişmelere yol açtığını daha da açık bir şekilde göstermek adına sonraki süreçte otomobillerin gelişim süreçlerine yer verilmiştir. Burada bir başka önemli buluş olan içten yanmalı motorun icadı ele alınmıştır. İçten yanmalı motorun icat edilmesiyle insanların yaşamının daha kolay hale geldiği günümüze kadar gelen otomobil görselleri ile anlatılmıştır. Her görselin altında görsele ait yazılı bilgilere yer verilmiştir. Tekerleğin icadı, buhar makinesinin icadı ve içten yanmalı motorun icadı görselleri renkli çerçeve kullanılarak otomobillerin gelişmesindeki önemine vurgu yapılmıştır. *“Geçmişten Günümüze Tekerleğin Serüveni”* etkinliğinin son görselini günümüze ait son teknolojik özelliklere sahip bir otomobilin görseli oluşturmaktadır. Ders sürecinde tüm görsellerin incelenmesinin ardından öğrencilere bu kez ayrı bir sayfada hazırlanmış olan çizim etkinliği çalışma yaprakları dağıtılmıştır. Bu çalışma yaprağında öğrencilerden, geçmişten günümüze yaşanan değişimden yola çıkarak süreklilik algısının oluşabilmesi adına onlardan 50 yıl sonrasının otomobilinin ne gibi özelliklere sahip olabileceği hakkında fikir yürütebilmeleri ve bunu bir çizimle ifade etmeleri istenmiştir. Öğrenciler yapmış oldukları otomobil ile ilgili çizimlerinde otomobillerin özelliklerini de belirtmişlerdir.
- *“Lokomotifin gelişimi”* isimli etkinlikte buluşların teknolojik gelişmelere yol açtığını ortaya koymak adına, lokomotiflerin zaman içindeki gelişimi görsel okuma temelinde ele alınmıştır. Lokomotiflerin zaman içerisindeki gelişiminde ilk ahşap raylı yük vagonundan dünyanın en hızlı treni olan Maglev treni görsellerine kadar etkinlik içerisinde toplamda sekiz adet görsele yer verilmiştir. Puzzle niteliğinde olan bu etkinlik kapsamında lokomotifin gelişimi ile ilgili görseller eşit ebatlarda kesilerek öğrencilere sunulmuştur. Öğrencilerden görsel okuma temelinde bu görselleri hazırlanan çalışma yaprağındaki ilgili kutucuklara lokomotiflerin gelişim sıralamalarını dikkate alacak şekilde yerleştirmeleri istenmiştir. Öğrenciler görselleri hangi sıraya yerleştirdiklerini nedenleriyle birlikte çalışma yaprağındaki ilgili yerlerde belirtmişlerdir.

“Buluşların ve teknolojik ürünlerin toplum hayatımıza etkilerini tartışır.” kazanımına yönelik öğrencilerin değişim ve sürekliliği algılayabilmeleri adına *“Geçmiş Dönemin ve Günümüz Döneminin Yaşamından Kesitler”* ve *“Eskiden ve Günümüzde Çocukluğa Dair Görseller”* isimli iki etkinlik hazırlanmıştır.

- *“Geçmiş Dönemin ve Günümüz Döneminin Yaşamından Kesitler”* isimli etkinlikte geçmiş dönemin ve günümüz döneminin yaşamı ile ilgili görseller yer almaktadır. Böylelikle öğrencilerde değişim ve süreklilik algısının oluşumuna ortam yaratılmıştır.
- *“Eskiden ve Günümüzde Çocukluğa Dair Görseller”* isimli etkinlikte teknolojinin toplum hayatımıza etkilerini ortaya koymak adına, eskiden ve günümüzde çocukluğa dair oyunlar/oyuncaklar ve çizgi filmlerden oluşan görseller, iki ayrı kategori oluşturularak öğrencilere sunulmuştur.

“Yaptığı çalışmalarda yararlandığı kaynakları gösterir.” kazanımına yönelik olarak görsel okuma temelinde mikro tarih öğretim yöntemleri içerisinde yer alan eşya tarihi yaklaşımına yönelik olarak *“Ya Olmasaydı?”*, *“Geleceğin Telefonu”* ve *“Geçmişten Günümüze Bisikletlerin Gelişimi”* isimli üç etkinlik hazırlanmıştır. Her etkinliğin ardından birer çalışma yaprağı oluşturulmuştur. Ayrıca elektrik süpürgesinin ve uzaktan kumandanın zaman içindeki gelişimine yönelik belgeseller de yer almaktadır. Aşağıda bu kazanıma yönelik olarak hazırlanan etkinliklere yer verilmiştir.

- *“Ya Olmasaydı?”* isimli etkinlikte çamaşır makinesinin geçmişten günümüze tarihsel gelişim süreçleri ele alınmıştır. Etkinlik, görsel okuma temelinde çamaşır makinesinin olmadığı dönemlerde çamaşır yıkama etkinliğinin nasıl olduğunu, ilk çamaşır makinesini ve daha sonra teknolojik olarak gelişim aşamalarını gösteren görsel veriler kullanılarak oluşturulmuştur. Böylece öğrencilerde görsel okuma yoluyla değişim ve süreklilik algısının oluşmasına da ortam yaratılmıştır.
- *“Geleceğin Telefonu”* isimli etkinlikte, iletişim kurmanın en eski yollarından olan dumanla iletişim, güvercinle iletişim ve atlı postacı ile iletişimden, telefonun icadına ve günümüzdeki son teknolojik haline kadar tüm gelişmeler, görsel okuma temelinde görsel verilerle oluşturulmuştur.
- *“Geçmişten Günümüze Bisikletlerin Gelişimi”* etkinliğinde bisikletin ilk hallerinden günümüze doğru tarihsel gelişimleri görsel veriler kullanılarak ele alınmıştır.

Araştırmacıların yönlendirmeleriyle tüm görseller öğrenciler tarafından incelenip, üzerinde tartışılmıştır. Öğrencilerden görsel okuma ile telefonlarda geçmişten günümüze yaşanan teknolojik gelişmelerden yola çıkarak gelecek yıllarda bu gelişimin ne boyutta olacağını çizim yoluyla belirtmeleri istenmiştir. Böylece öğrencilerde görsel okuma ile değişim ve sürekliliğe ilişkin algının oluşması için ortam yaratılmıştır.

BULGULAR

Sosyal Bilgiler derslerinde değişim ve sürekliliğin algılanmasında görsel okumanın etkililiğini ortaya çıkarmayı amaçlayan bu araştırmada elde edilen bulgular aşağıda sunulmaktadır. Bulguların sunumunda öğrencilerin çalışma yapraklarına ve görsel okuma temelli öğretme-öğrenme sürecine ilişkin görüşlerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Görsel Okuma Etkinliklerinin Öğrenciler Tarafından Gerçekleştirilme Düzeyine İlişkin Bulgular

Araştırmacılar tarafından aşağıda kazanımlara ait hazırlanan etkinliklerden veri yoğunluğu nedeniyle sadece bir kısmına yer verilmiştir.

1. “Tekerleğin Serüveni” Etkinliğinin Değerlendirilmesi

Araştırmacılar tarafından “Tekerleğin Serüveni” etkinliğine dair yapılan değerlendirme sonucu Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1

“Tekerleğin Serüveni” Etkinliğinin Analiz ve Frekans Dağılımı

Çok Nitelikli	Nitelikli	Ortalama	Geliştirilmeli	Boş / Anlamsız	Gelmeyen	Toplam
Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö21, Ö22	Ö1, Ö4, Ö9, 18, Ö19, Ö20	-	-	-	Ö2, Ö16, Ö17	22
13	6	-	-	-	3	

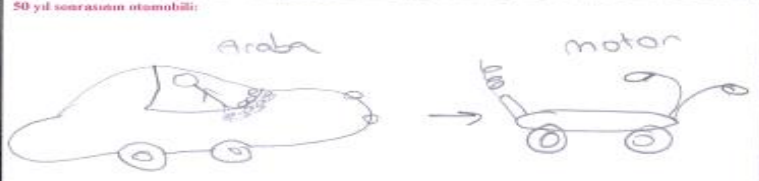
Araştırmacılar tarafından hazırlanan değerlendirme ölçütlerine (rubrik) göre bu etkinlik sonucunda öğrencilerin çalışma yapraklarının 13’ü “çok nitelikli”, 6’sı “nitelikli” olarak değerlendirilmiştir. Etkinliğin yapıldığı gün okula gelmeyen öğrenci sayısı 3’tür.

Aşağıda araştırmacılar tarafından örnek olarak Ö3’ün “Tekerleğin Serüveni” isimli çalışma yapraklarındaki ifadelerine ve çizimine yer verilmiştir.

Geçmişten günümüze otomobilleri incelediğimizde sürekli olarak teknolojik gelişim içerisinde olduklarını görüyoruz. Siz de 50 yıl sonrasının otomobilinin nasıl olabileceğini hayal ediniz. Hayalinizdeki otomobili çizerek teknolojik özelliklerini belirtiniz.

50 yıl sonrasının otomobili:

ÖZELLİKLERİ:

- ★ Elektrikli motor ve güçlü bir benzinli motorun bir arada çalışmasıyla çalışır. Yani hem elektrikle hem de benzine çalışabilir.
- ★ 37 kilometreye kadar tamamen elektrik gücüyle sürüş yapabilir.
- ★ Saatte 250 kilometre hıza ulaşabilir.
- ★ 100 kilometre sürüşte 2.1 litre yakıt harcar.

Benim arabam karada suda havada bile gidiyor arabada bir düğmeye bastığında nereye gitmek istediğinizi söylüyoruz araya kendi kendine gidiyor saatte 10000 km gidiyor 5000 km sürüşte 1.1 litre yakıt harcar bu arabam düğmesine bastığımızda motor oluyor hem elektrikli hem benzinli çalışabiliyor 2500 km elektrikle gücüyle sürüş yapabiliyor bir düğmeye bastığımızda bir mini robot çıkıyor laından herşey alıyor

Çalışma Yapağı 1: Ö3 Kodlu Öğrencinin Geleceğin Otomobiline Dair Görüşleri

Ö3, günümüzden 50 yıl sonrasının otomobiline dair çizim etkinliğinde karada, suda ve havada gidebilen bir otomobil tasarlamıştır. Ö3'ün tasarlamış olduğu otomobil nereye gitmek istendiği söylenildiği zaman kendi kendine o yere gidebilen özellikte bir otomobildir. Otomobilin dikkati çeken bir başka özelliği ise bir düğmeye basıldığında motosiklete dönüşebilmesidir. Ö3 bu otomobilin hem elektrikle hem de benzine çalışabildiğini de ifade etmiştir. Görüldüğü üzere Ö3 geleceğe dair otomobillerin ne gibi özelliklere sahip olabileceği hakkında çıkarımda bulunabilmiştir.

2. "Lokomotifin Gelişimi" Etkinliğinin Değerlendirilmesi

Araştırmacılar tarafından "Lokomotifin Gelişimi" etkinliğine dair yapılan değerlendirme Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2

"Lokomotiflerin Gelişimini Sıralama" Etkinliğinin Analiz ve Frekans Dağılımı

Çok Nitelikli	Nitelikli	Ortalama	Geliştirilmeli	Boş / Anlamsız	Gelmeyen	Toplam
Ö3, Ö5, Ö6, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö16, Ö17, Ö20, Ö21	Ö4, Ö13, Ö15, Ö22	Ö1, Ö18, Ö19	Ö2, Ö7, Ö12, Ö14	-	-	22
11	4	3	4	-	-	

Araştırmacılar tarafından hazırlanan değerlendirme ölçütlerine (rubrik) göre bu etkinlik sonucunda öğrencilerin çalışma yapraklarının 11'i "çok nitelikli", 4'ü "nitelikli", 3'ü "ortalama" ve 4'ü "geliştirilmeli" olarak değerlendirilmiştir. Bu sonuç doğrultusunda öğrencilerin çoğu başarılıdır ancak ortalama ve geliştirilmeli kategorilerinde toplamda 7 öğrencinin yer alması bu etkinlikte öğrencilerin görece zorlandıklarını göstermektedir.

Araştırmacılar tarafından aşağıda Ö17'nin çalışma yaprağına yer verilmiştir:

LOKOMOTİFLERİN GELİŞİMİ

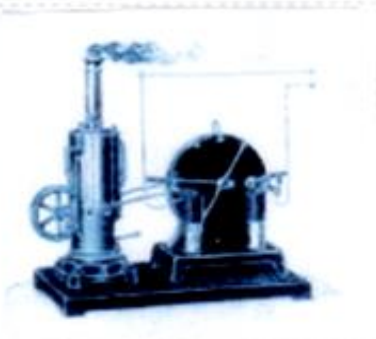
Sizlere, lokomotiflerin geçmişten günümüze gelişimlerini gösteren görseller verilmiştir. Bu görselleri, lokomotiflerin ilk hallerinden günümüze doğru gelişimlerini gösterecek şekilde sıralayarak aşağıdaki kutulara yerleştiriniz.

Bu görseli 1. sıraya yerleştirmemin nedeni: Çünkü bu lokomotif toprak ve rayları toprakta dan bu yüzden to'nin bu olucağını düşünürüm. Ve bu insan gücü ile çalışıyor.

Bu görseli 2. sıraya yerleştirmemin nedeni: Çünkü bu lokomotifin diğerine göre daha gelişmiş olduğunu düşünürüm ve bu araba buharlı ve bir güç ile çalışıyor

Bu görseli 3. sıraya yerleştirmemin nedeni: Çünkü at arabasından sonra buharlı makine nin geleceğini düşünürüm ve bu ilk buharlı makine olduğu için buru 3. sıraya koyarak istedim

Bu görseli 4. sıraya yerleştirmemin nedeni: Çünkü bu makine buharlı ve 3. resime koyduğum ilk buharlı makine olduğu için ve bu da buharlı olduğu için buraya koyarak istedim

59

Bu görsel 5. sıraya yerleştirilmesinin nedeni: Çünkü bu iktiden yanmalı ilk motor bu yüzden buharlılardan sonra geleceğini düşündüm ve bu yüzden 5. sıraya yerleştirdim

Bu görsel 6. sıraya yerleştirilmesinin nedeni: Çünkü içten yanmalı ilk motordan sonra gelecek çünkü bu işe güçüyle çalışmıyor ve motorda çalışıyor daha güçlü ve çalışıyor

Bu görsel 7. sıraya yerleştirilmesinin nedeni: Çünkü 4. sıraya yerleştirdim çünkü bu 6. resimden sonra geliştirilmiş bir tren ve biraz daha hızlı büyüyen 4. ye yerleştirdim ve bu tren demirden

Bu görsel 8. sıraya yerleştirilmesinin nedeni: Çünkü bu günümüzde olan trenden sonra gelen hızlı tren bu yüzden 8. sıraya yerleştirdim ve bu tren çok hızlı hareket eden daha iyi ve daha geliştirilmiş

Çalışma Yaprağı 2: Ö17 Kodlu Öğrencinin Lokomotifleri Gelişimlerine Göre Sıralaması ve Görüşleri

Ö17'nin yapmış olduğu sıralamaların nedenlerini belirttiği kısımlarda görsellerden anlam çıkarmada görsel üzerinden renk, dönem algısı, teknolojik özellikler gibi bilgilerden yola çıktığı görülmektedir. Ö17 ilk sıraya yerleştirdiği görsel için taştan yapılmış olması ve tahtadan rayların yer almasından yola çıktığını ayrıca bu lokomotifin kullanmak için insan gücüne gereksinim duyulduğunu belirtmiştir. İkinci görselde ise bu lokomotifin ilk görsele göre daha gelişmiş olduğuna dair çıkarımda bulunmuştur. Burada lokomotiften buhar çıkmadığını belirterek ikinci görseli neden üçüncü sıradaki görselden önceki sıraya yerleştirdiğini de belirtmiştir. Ö17 ikinci görselde lokomotifin at gücüyle hareket etmesine dair bir ifade kullanmasa da üçüncü görselde "at arabasından sonra bu sıraya buharlı makinenin geleceğini düşündüm" ifadesi ile bu bilgidenden yola çıktığı anlaşılmaktadır. Ö17, dördüncü sıraya yerleştirdiği görsel için bu lokomotifin buhar makinesiyle çalışmasını neden olarak göstermiştir. Beşinci görselde ise buhar makinesinden sonra içten yanmalı motorun icadının geldiğini belirtmiştir. Altıncı görselde ise bu

lokomotifin içten yanmalı motorla çalıştığına dair çıkarımda bulunmuştur. Burada Ö17 görseldeki renkten yola çıkarak görselin tarihine ilişkin çıkarımını kullanmıştır. Sonraki iki görseli bu sıralara yerleştirme nedeni olarak ise teknolojik olarak bu lokomotiflerin daha da geliştiğini, hızlandığını belirtmiştir. Ö17'nin burada yapmış olduğu sıralamada da görsellerdeki renklerden yola çıktığı ve zamana dair çıkarımda bulunduğu görülmektedir.

Ö17'nin son olarak çalışma yaprağındaki "Lokomotifin gelişimiyle ilgili yapmış olduğumuz etkinlikten ve tüm görsellerden çıkardığınız sonuç nedir? Yazınız." sorusuna vermiş olduğu yanıt ise şu şekildedir:

Lokomotifin gelişimiyle ilgili yapmış olduğumuz etkinlikten ve tüm görsellerden çıkardığınız sonuç nedir? Yazınız.

Bana göre bu gelişmeler süper bir şey ve bu gelişme insanlara çok kolaylık sağlıyor. Çünkü bu gelişmelerden sonra daha çok gelişeceğini düşünürüm ve ilk lokomotif bana çok garip geliyor ve bu lokomotif zaten ağır ve bide taine ceviz koyuyorlar bu insanlar tain çok yorucu ama sonra geliştirmiş ve at gücüyle çalışmaya başlamış bu sefer insan gücüyle çalışmıyor ama hayvanlar tain zor oluyor buharlı almış ve daha çok geliştirmiş insanların ablasa bir suyu filizi gelmiş ve içten yanmalı motor almış ve daha çok trenler ilerletmiş camı olmayana cam takmışlar renkleri dönmüşler ve günümüzde kadar hızlı tren almış katta seklini bile değiştirmişler bu gelişmeler süper insanların düşünüp böyle teknolojiyi ilerletmesi çok güzel belki ileride uçan veya ışınlanan tren bile yapabilirler

Çalışma Yaprakı 3: Ö17 Kodlu Öğrencinin Lokomotiflerin Gelişimi Etkinliğine İlişkin Çıkarımları

Ö17'nin yaşanan değişimin insan yaşamına kolaylık sağladığını, bu gelişmelerin devam edeceğini, ileride uçan veya ışınlanan trenlerin bile yapılabileceğini ifade etmesi onda oluşan değişim ve süreklilik algısının bir neticesidir. Ayrıca Ö17'nin buhar makinesinin icadının ve içten yanmalı motorun icadının trenlerin gelişimine neden olduğunu da belirtmesi onun buluşların teknolojik gelişmelere yol açtığını kavrayabildiğini göstermektedir.

3. "Geleceğin Telefonu" Etkinliğinin Değerlendirilmesi

Araştırmacılar tarafından aşağıda "Geleceğin Telefonu" etkinliğine yer verilmiştir:

Çalışma Yaprağı 4: Geleceğin Telefonu İsimli Etkinlik/Çalışma Yaprağı

Geleceğin Telefonu Etkinliğine Yönelik Örnek Ders Gözlemi:

Araştırmacı: "Sizce geçmişten günümüze telefonların gelişimini gösteren görselleri iletişim kurma açısından üç döneme ayırsak bu dönemlere ne isim verilmelidir?"

Ö20: (Tahtaya çıkarak görselleri 3 döneme ayırmıştır) "Bir, iki, üç dönem".

Araştırmacı: "Peki bu dönemlere bir isim verecek olsak, nasıl bir isim verirsiniz? Mesela ilk dönem için..."

Ö8: "Eski çağlarda iletişim"

Ö17: "Doğal yolla haberleşme"

Ö16: "Teknoloji yok"

Araştırmacı: "Peki ikinci döneme nasıl bir isim verirsiniz?"

Ö6: (seçtiği görselleri işaret ederek) "kablolu iletişim"

Araştırmacı: "Üçüncü dönem için?"

Ö21: (seçtiği görselleri işaret ederek) "Kablosuz iletişim"

Görsel okuma temelinde hazırlanan "Geleceğin Telefonu" etkinliğinde, iletişim kurma adına tüm görseller geçmişten günümüze gelişim sırasına göre sıralanmıştır. Öğrenciler tarafından tüm görseller incelendikten, üzerlerinde tartışıldıktan sonra öğrenciler etkinlik kâğıdının son aşamasında bulunan boş kutucuğa geleceğin telefonunu çizmişler ve çizdikleri telefonun özelliklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin yapmış oldukları çizim etkinliği araştırmacılar tarafından bu etkinliğe yönelik olarak hazırlanan değerlendirme ölçütlerine (rubrik) göre değerlendirilmiştir. Araştırmacılar tarafından "Geleceğin Telefonu" etkinliğine dair yapılan değerlendirme sonucu Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3

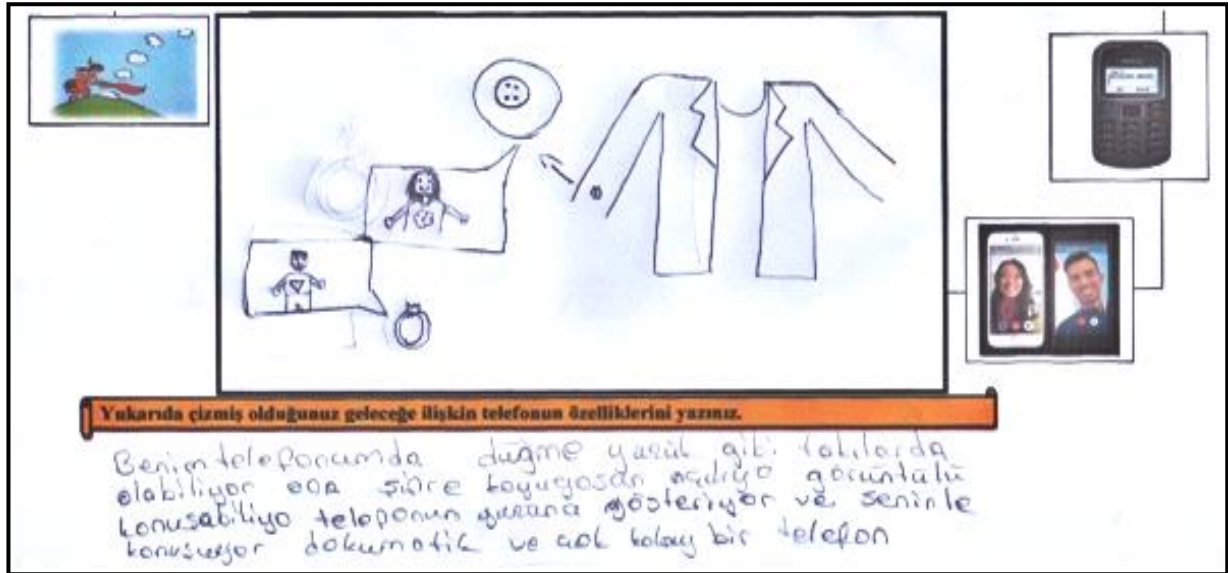
"Geleceğin Telefonu" Etkinliğinin Analiz ve Frekans Dağılımı

Çok Nitelikli	Nitelikli	Ortalama	Geliştirilmeli	Boş / Anlamsız	Gelmeyen	Toplam
Ö3, Ö6, Ö8, Ö16, Ö17	Ö4, Ö5, Ö7, Ö10, Ö11, Ö15	Ö1, Ö2, Ö9, Ö12, Ö13, Ö19, Ö20, Ö21	Ö18	-	Ö14, Ö22	22
5	6	8	1	-	2	

Araştırmacılar tarafından hazırlanan değerlendirme ölçütlerine (rubrik) göre bu etkinlik sonucunda öğrencilerin geleceğin telefonuna dair yaptıkları çizim ve belirttikleri özelliklerin 5'i "çok nitelikli", 6'sı "nitelikli", 8'i "ortalama", 1'i geliştirilmeli olarak değerlendirilmiştir. Etkinliğin yapıldığı gün okula gelmeyen öğrenci sayısı 2'dir.

Araştırmacılar tarafından aşağıda öğrencilerin çalışma yapraklarında geleceğin telefonuna dair çizimlerinden birtakım örneklere yer verilmiştir.

Ö17'nin geleceğin telefonuna dair çizimi şu şekildedir:

Çalışma Yapağı 5: Ö17 Kodlu Öğrencinin Geleceğin Telefonuna Dair Çizimi ve Görüşleri

Ö17 gelecekte telefonların düğme ve yüzük gibi olabileceğini, telefonların takı şeklinde olabileceğini belirtmiştir ve bu düşüncesini çizimiyle de ifade etmiştir. Ö17 günümüzdeki telefonlardan da yola çıkarak bu telefonların da dokunmatik olduğunu ve görüntülü konuşulabileceğini belirtmiştir.

Öğrenciler "Geleceğin Telefonu" etkinliğinde iletişime ve telefona dair geçmişten günümüze yaşanan değişimi görsel veriler aracılığıyla irdelemişlerdir. Gelecek yıllarda telefonlarda yaşanabilecek olası gelişmeler hakkında fikir yürüterek sürekliliğe ilişkin bakış açıları geliştirmişlerdir. Öğrencilerin daha çok günümüz telefonlarının özelliklerini rakamsal olarak geliştirdikleri gözlenmiştir. Çok nitelikli olarak değerlendirilen geleceğin telefonu tasarımları, günümüz telefonlarından farklı özelliklere sahip telefonlardır.

4. “Eskiden ve Günümüzde Çocukluğa Dair Görseller” Etkinliğinin Değerlendirilmesi

Araştırmacılar tarafından aşağıda “Eskiden ve Günümüzde Çocukluğa Dair Görseller” Etkinliğine yer verilmiştir.

Çalışma Yaprağı 6: Eskiden ve Günümüzde Çocukluğa Dair Görseller İsimli Etkinlik

“Eskiden ve Günümüzde Çocukluğa Dair Görseller” etkinliğe ait çalışma yapıları, araştırmacılar tarafından bu etkinliğe yönelik hazırlanan değerlendirme ölçütlerine (rubrik) göre değerlendirilmiştir. Çok nitelikli, nitelikli, ortalama, geliştirilmeli ve boş/anlamsız kategorilerinden oluşan değerlendirme sonucu Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4

“Eskiden ve Günümüzde Çocukluğa Dair Görseller” Etkinliğinin Analiz ve Frekans Dağılımı

Çok Nitelikli	Nitelikli	Ortalama	Geliştirilmeli	Boş / Anlamsız	Gelmeyen	Toplam
Ö3, Ö5, Ö7, Ö10, Ö16, Ö17	Ö2, Ö6, Ö8, Ö9, Ö11, Ö12, Ö13, Ö19, Ö20, Ö21	Ö1, Ö4, Ö18, Ö22	-	Ö14	Ö15	22
6	10	4	-	1	1	

Araştırmacılar tarafından hazırlanan değerlendirme ölçütlerine (rubrik) göre bu etkinlik sonucunda öğrencilerin çalışma yapraklarındaki ifadelerinin 6’sı “çok nitelikli”, 10’u “nitelikli”, 4’ü “ortalama” ve 1’i “boş/anlamsız” olarak değerlendirilmiştir. Dersin işlendiği gün okula gelmeyen öğrenci sayısı 1’dir.

Araştırmacılar tarafından aşağıda çalışma yaprağında yer alan “Görselleri incelediğinizde, sizce anne-babalarımızın yaşamış olduğu çocuklukla sizlerin yaşamış olduğu çocukluk arasındaki farkların nedeni ne olabilir?” sorusuna öğrencilerin vermiş oldukları yanıtlardan birtakım örneklere yer verilmiştir. Ö17’nin anne-babalarımızın yaşamış oldukları çocuklukla günümüz çocuklarının yaşamakta oldukları çocukluk arasındaki farkların nedeni ile ilgili görüşleri şu şekildedir:

Örnekle annelerimizin dönemindeki bebekler değişmiş babalarımızda da gembol tablet olmuş bu değişimler bizim eğlenmemiz için yapılmış ama eskilerde bazı oyunlar değişimlerini tercih etmedim çünkü daha eğlenceli mesela uçurtma gelişmiş kardan kumanda uçak olmuş bide önceden tahtalarla oynanan futbol şimdi gelmiş plesteşon olmuş bence bunlar çok değişmiş

Çalışma Yaprağı 7: Ö17 Kodlu Öğrencinin Anne-Babasının ve Kendi Döneminin Çocukluğu Arasındaki Farklara Dair Görüşleri

Ö17 geçmişten günümüze çocukluğa dair yaşanan değişikliğin farklarının nedeni ile ilgili düşüncelerinden, yaşanan farkın nedeni olarak teknolojiyi kastetmiş olduğu anlaşılmaktadır. Ö17 annelerimizin dönemindeki bebeklerin değiştiğini, babalarımızın oynadıkları “gameboy”un yerini günümüzde tabletlerin, tahta üzerine çakılan çivilerle oynanan futbol oyununu ise günümüzde “playstation”un aldığını belirtmiştir. Tüm bu gelişimlerin bizim eğlenmemiz için yapıldığı belirtmiştir. Ancak Ö17’nin yaşanan bu değişme karşı olumsuz bir tutum içerisinde olduğu geçmiş dönemdeki oyun ve oyuncaklar için “daha eğlenceli” ifadesinden anlaşılmaktadır.

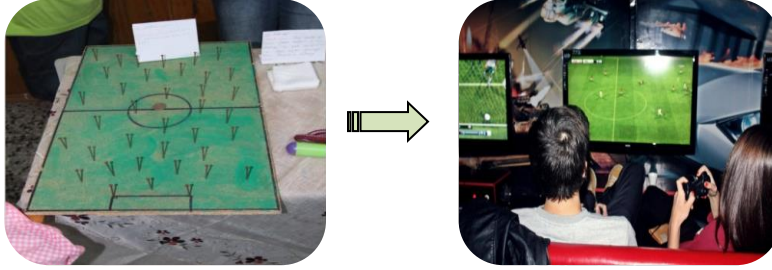
Ö16 kodlu öğrencinin geçmiş dönemle günümüz döneminin çocukluğu arasında yaşanan farkların nedeni olarak teknolojinin gelişimini göstermesiyle ilgili düşünceleri şu şekildedir:

Ancaklarda çok teknolojik gelişim olmuş daha iyi olmuş artık herkes daha eğlenceli.

Çalışma Yaprağı 8: Ö16 Kodlu Öğrencinin Geçmiş Dönemin ve Kendi Döneminin Çocukluğu Arasındaki Farklara Dair Görüşleri

Ö16 ayrıca yaşanan değişimle günümüz çocukluğu ile ilgili her şeyin geçmiş dönemin çocukluğuna göre daha eğlenceli hale geldiğini ifade etmiştir.

Ö7 kodlu öğrenci yaşanan değişimin nedeni ile ilgili görüşlerini etkinlik içerisinde yer alan aşağıdaki görseller üzerinden şu şekilde belirtmiştir:

Eskiden anne ve babalarımızın oynadığı oyunlar doğal şimdiki Herkes teknoloji oldu. Mesela gaba eskiden tahta çivi bozuk para ile oynanırdı şimdi teknoloji ile oynanıyor.

Çalışma Yaprağı 9: Ö7 Kodlu Öğrencinin Anne-Babasının ve Kendi Döneminin Çocukluğu Arasındaki Farklara Dair Görüşleri

Ö7 anne ve babalarımızın oynadığı oyunları “doğal” olarak nitelendirip, günümüz oyunlarını ise “teknolojik” olarak nitelendirmiştir. Görseller aracılığıyla, oyuncaklarla ilgili yaşanan değişime tahtaların üzerine çivi çakılıp bozuk para ile oynanan futbol oyunundan, bu oyunun günümüzdeki teknolojik hali olan playstation görselini anlatmıştır.

Araştırmacılar tarafından aşağıda, öğrencilerin çalışma yaprağındaki bir diğer soru olan “Görselleri incelediğinizde, eski dönemin ve günümüz döneminin çocukluğundaki değişimle ilgili düşünceleriniz nedir? Sizce hangi dönemde çocuk olmak daha iyidir? Neden?” sorusuna dair ortaya çıkan görüşlerinden birtakım örnekler sunulmuştur.

Araştırmacılar tarafından çok nitelikli olarak değerlendirilen Ö17'nin düşünceleri şu şekildedir:

Bence eskiki dönemde çünkü orda çocuklar onu oynarken çok eğlenir ama bizim şimdiki dönemimizde her şey dijitalleşti çok gelişmiş ama eskiki dönem daha iyi hen sürekli dijital şeylerle arasok bir hastalığa yakala nabiliriz mesela kâr olabiliriz ama eskiki dönemde 1-2 tane dijital şey var. Bu yüzden çocuklar dışarı çıkmıyor.

Çalışma Yaprağı 10: Ö17 Kodlu Öğrencinin Geçmiş Dönemin ve Kendi Döneminin Çocukluğu Arasındaki Değişime Dair Görüşleri

Ö17 görsellerden yola çıkarak eski dönemde çocuk olmanın daha iyi olduğu fikrindedir. Bunun nedenini ise günümüzde her şeyin dijitalleşmesine, bu nedenle çocukların dışarıya çıkmamasına ve teknolojik aletleri fazla kullanmanın hastalıklara yol açabilmesine bağlamıştır. Ö17 teknolojinin toplum hayatına etkisinin olumsuz tarafından bahsetmiştir.

Araştırmacılar tarafından çok nitelikli olarak değerlendirilen Ö16'nın düşünceleri şu şekildedir:

iyi çünkü daha çok teknolojik alet var. Bu öğrenmek kolay olmak daha

Çalışma Yapağı 11: Ö17 Kodlu Öğrencinin Geçmiş Dönemin ve Kendi Döneminin Çocukluğu Arasındaki Değişime Dair Görüşleri

Ö16 günümüzde çocuk olmanın daha iyi olduğunu belirtip bunun nedenini günümüzde eskiye göre daha fazla teknolojik alet olmasına bağlamaktadır.

“Eskiden ve Günümüzde Çocukluğa Dair Görseller” adlı etkinlikte öğrencilerin sınıf içerisinde görselleri inceleyerek vermiş oldukları cevaplar ve çalışma yapağındaki sorulara vermiş oldukları cevaplar dâhilinde yapılan değerlendirmede genel olarak başarılı oldukları görülmektedir. Öğrenciler anne-babalarının yaşamış oldukları çocuklukla kendi çocuklukları arasındaki farkları görerek yaşanan değişimin nedenlerini sorgulamışlar ve değişime ilişkin bakış açıları geliştirmişlerdir.

Öğrencilerin Görsel Okuma Etkinliklerine Yönelik Bakış Açlarına İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında değişim ve sürekliliği algılamada görsel okuma temelli uygulama ve etkinliklere ilişkin öğrenci görüşlerini ortaya çıkarmak adına dört öğrenci ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır.

Araştırmacılar tarafından aşağıda “Sosyal Bilgiler derslerinde görsel verilerin kullanımı ile ilgili duygu ve düşünceleriniz nedir? Açıklayınız.” sorusuna ilişkin öğrenci görüşlerine yer verilmiştir.

Ö11 kodlu öğrencinin görüşleri şu şekildedir:

Görsel veriler daha iyi ders; anlamamızı sağlar çok yardımcı olur eğleniriz.

Ö11 öğretim sürecinde görsel verilerin kullanılmasının dersi daha iyi anlamasını sağladığını belirtmiştir.

Ö16'nın Sosyal Bilgiler derslerinde görsel verilerin kullanılması ile ilgili düşünceleri ise şu şekildedir:

Dersi daha iyi anlıyorum. Daha çok eğleniyorum. Görseller hakkında daha çok bilgi ediniyorum. Ve görselleri yorumlamayı öğreniyorum (Okumayı)

Ö16 da görsel verilerle oluşturulan dersi daha iyi anladığını, derste daha çok eğlendiğini ifade etmiştir. Ö16'nın görselleri “yorumlamayı” öğreniyorum ifadesinden sonra parantez içinde “okumayı” kelimesine yer vermesi, görsel okumanın görseli yorumlamak, görsel anlamdan çıkarmak olduğunu anladığını göstermektedir.

Ö21 ise düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

Çok güzel duydu daha iyi anlayabiliyoruz. Parmak kaldırıyoruz. Bence güzel. Resimle daha iyi anlayabiliyoruz. Çok eğleniyoruz.

Ö21 de derste görsel veriler kullanılmasının eğlenceli olduğunu ve daha iyi anlamasını sağladığını belirtmiştir.

Araştırmacılar tarafından aşağıda, öğrencilerle yapılan görüşmelerdeki bir diğer soru olan “Sizce Sosyal Bilgiler derslerinde görsel verilerin kullanılması öğrenmenizi kolaylaştırıyor mu? Neden?” sorusuna yönelik olarak öğrencilerin düşüncelerine yer verilmiştir.

Ö3’ün düşünceleri şu şekildedir:

kobi ylastiriyor mesela sinavdayiz
bir paragraf veriyorlar onu 2kere
3kere okumamız gerekiyor ama
o paragrafi anlatan bir görsel
koyular hemen anlariym diye
desün yorum

Ö3, bir paragrafı anlamak için 2-3 kere okuması gerektiğini, bunun yerine o paragrafı anlatan bir görseli hemen anlayabileceğini ifade ederek görsel okumanın pratikliğine ve bilinen sözel okuma karşısındaki gücüne örnek vermiştir. Ö3 tüm bu gerekçelerinden dolayı Sosyal Bilgiler derslerinde görsel verilerin kullanılmasının öğrenmesini kolaylaştırdığı düşüncesindedir.

Ö11 kodlu öğrencinin düşünceleri ise şu şekildedir:

Evet kolaylaştırıyor çünkü hızlı daha net öğreniyorum
hatta öğrenirken eğleniyorum

Ö11 de benzer şekilde Sosyal Bilgiler derslerinde görsel verilerin kullanılmasının öğrenmesini kolaylaştırdığını, bu doğrultuda hızlı ve net bir şekilde öğrenebilmesini sağladığını belirtmiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal Bilgiler derslerinde değişim ve sürekliliğin algılanmasında görsel okumanın etkililiğini ortaya çıkarmayı amaçlayan bu araştırmada öğrencilerin çoğu sınıfta uygulanan tüm görsel okuma etkinliklerinde derse katılmışlar ve çalışma yapraklarında bir ürün ortaya çıkarabilmişlerdir. Süreç içerisinde sadece bir öğrencinin derslere karşı ilgisiz olduğu ve görsel okuma etkinliklerinde ve çalışma yapraklarında pek bir varlık gösteremediği gözlenmiştir. Sınıfın Sosyal Bilgiler öğretmeni ile yapılan bilgi alışverişinde söz konusu öğrencinin daha önceden de derslere karşı ilgisiz olduğu öğrenilmiştir. Bu bağlamda öğrenci çabasının yeterli olmadığı durumlarda görsel okuma temelli bir öğretme-öğrenme sürecinin de etkisiz olabileceği görülmektedir. Benzer şekilde Akbaba Altun (2009) tarafından ilköğretim öğrencilerinin başarısızlık nedenlerinin belirlenmesine yönelik yapılan araştırmada öğrencilerin ilgisizliği ile motivasyon eksikliğinin de yer aldığı, öğrencilerin de kendi öğrenmelerinden sorumlu olduğu belirtilmektedir.

Görsel okuma etkinliklerine yönelik tüm süreçte öğrencilerin derse katılımları ve çalışma yapraklarının değerlendirme sonuçları göz önüne alındığında, öğrencilerin oldukça başarılı oldukları görülmektedir. Bu doğrultuda görsel okuma temelli etkinliklere yönelik çalışma yapraklarının değerlendirilme sonuçlarına göre, öğrencilerin çoğu çok nitelikli ve nitelikli kategorileri içerisinde yer almıştır; ortalama, geliştirilmeli ve boş/anlamsız kategorilerinde ise bu sayı görece çok daha azdır. Bu doğrultuda Sosyal Bilgiler dersi öğretme-öğrenme süreçlerinde görsel okuma etkinliklerinin öğrencilerin başarılı

olmalarına katkı sağladığı görülmektedir. Arpağuş, Moğol ve Ünsal (2015) tarafından görsel okumanın fizik dersine başarısına etkisinin incelendiği araştırmada da benzer şekilde görsel okuma temelli öğretme-öğrenme sürecinin öğrenci başarısına olumlu etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrenciler görsel okuma temelli öğretme-öğrenme sürecinde görseller üzerinden kazanımlara yönelik olarak tartışmalarda bulunmuşlar, birbirleriyle iletişim kurmuşlar ve yorum getirmişlerdir. Bu anlamda görsel okuma etkinlikleri öğrencilerin yorum getirme ve iletişim becerilerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Benzer şekilde Özyurt Aydemir (2016, s.39) de görsel okuma etkinliklerinin öğrencilerin görselleri anlamalarına, okumalarına, yorumlamalarına ve bilgiyi aktarmalarına yardımcı olduğunu ifade etmektedir. Öğrenciler çalışma yapraklarında etkinliklere yönelik çıkarımlarını ifade edebilmişler, değişim ve sürekliliğe dair bir ürün (resim çizme, slogan üretme vs.) ortaya çıkarabilmişlerdir. Bu doğrultuda görsel okuma temelli bir öğretim süreci öğrencilerin etkin bir duruma gelmelerine, yaratıcılıklarını ortaya çıkarmalarına ortam oluşturmaktadır. Benzer şekilde Firdevs (2013, s. 13) de görsel okuma etkinliklerinin öğrencilerinin duygularını ifade etme, hayal kurma ve yaratıcılık becerilerini geliştirdiğini ifade etmektedir. Tüm bunlardan yola çıkarak görsel okuma temelli öğretme-öğrenme süreci etkili bir şekilde ele alındığında yapılandırmacı yaklaşımla oldukça bağdaşmaktadır.

Araştırma kapsamında tüm görsel okuma temelli çalışma yaprakları incelendiğinde öğrencilerin değişimi algılamalarının daha kolay; sürekliliği algılamalarının ise görece daha zor olduğu ortaya çıkmaktadır. Yapılan çeşitli çalışmalar da öğrencilerin değişime göre sürekliliği algılamalarında zorluk yaşadıklarını göstermektedir (Kabapınar ve İncegöl, 2016; Kabapınar ve Sağlamgöncü, 2017; Safran ve Şimşek, 2006). Öğrencilerin değişim ve sürekliliğe ilişkin hazırlanan görsel okuma etkinlikleri ve çalışma yapraklarında bir ürün ortaya çıkarabilmeleri, görsel okuma etkinliklerinin öğrencilerin hedeflenen kazanımlara ulaşmadaki etkililiğinin en önemli bulgularını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda görsel okuma etkinlikleri öğrencilerin hedeflenen kazanımlara ulaşabilmesi adına oldukça etkilidir.

Güney ve Aytan (2015) görselliğin, bilginin özümsemesi, yeni fikirlerin oluşumu gibi zihinsel faaliyetleri gerçekleştirilmede etkin rol oynadığını belirtmiştir. Bu kapsamda öğrenciler, görsellerden yola çıkarak özellikle eski dönemin ve günümüz döneminin ortamlarının karşılaştırılmasında teknolojinin toplum hayatımıza etkilerine yönelik olumlu ve olumsuz yönlerine dair farklı fikirler geliştirmişlerdir. Ayrıca öğrenciler geçmiş ve günümüz döneminin ortamlarını ifade ederken kendilerini görselde yer alan insanların yerine koymuşlar ve bu insanların yaşadıkları zorlukları onların ağzından ifade etmişlerdir. Bu bağlamda öğretme-öğrenme süreçlerinde görsel okumaya yer verilmesi öğrencilerin empatik bakış açısı geliştirmelerinde de etkili olmuştur.

İşler'in (2002, s.156-157) aktardığına göre Feinstein ve Hagerty'nin (1994), görsel okuryazarlığın genel eğitim için neden çok önemli olduğuna dair dört maddelik açıklamasından birini "aynı düşünceyi farklı yollarda işleme yeteneği kazandırmak" oluşturmaktadır. Öğrenciler de görsel okuma etkinliklerinde sınıf içerisinde yapılan tartışmalardan sonra kendi fikirlerini destekleyen çizim etkinliklerinde bulunmuşlar, böylece düşüncelerini farklı yollarla işleme fırsatını bulabilmişlerdir. Bleed (2005), *Visul Literacy in Higher Education* (Yüksek Öğrenimde Görsel Okuryazarlık) isimli araştırmasında hazırlanan rapor doğrultusunda 21. yüzyılda görsel okuryazar olan öğrencilerin sahip olması gereken beceriler içerisinde "görsel içerik tasarlayabilme, oluşturabilme ve üretebilme"yi de belirtmiştir. Bu doğrultuda öğrencilerin görsel okuma etkinlikleri sürecinde çizim etkinlikleriyle bir ürün ortaya çıkarabilmeleri görsel okuryazarlık becerileri içerisinde yer almaktadır.

Bu çalışmada görsel okuma etkinliklerinde telefon, bisiklet, otomobil, lokomotif, çamaşır makinesi ve oyuncaklar gibi teknolojik aletlere yer verilmiştir. Bu etkinliklerde öğrencilerin teknolojik gelişmeler

üzerinden değişim ve sürekliliğe ilişkin bakış açıları geliştirdikleri görülmektedir. Özen ve Sağlam (2010) tarafından ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin değişim ve sürekliliği algılama becerilerinin ne düzeyde olduğunu tespit etmek amacıyla yapılan araştırmada öğrencilerin değişimi daha çok teknolojik ilerlemelerle örnekledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda teknolojik gelişmelerin incelenmesi öğrencilerin değişim ve sürekliliği daha kolay algılayabilmelerine yol açtığı görülmektedir.

Kalelioğlu (2013, s.67) eğitimde görsellerin en önemli kaynaklardan biri olduğunu belirttiikten sonra öğrencilerin öğrenmesinin, öğretmenlerin etkili materyal seçmesi veya oluşturmaya bağlı olduğu uyarısında bulunmuştur. Bu doğrultuda araştırmada, değişim ve sürekliliği algılamaya yönelik görsel okuma etkinliklerinin öğrencilerin yaşına uygun olmasına, ilgilerini çekebilecek nitelikte olmasına, öğretim programında yer alan kazanımlarla bağlantılı olmasına özen gösterilmiştir. Böylelikle öğrencilerin öğretme-öğrenme sürecinde mutlu olmaları, derse aktif olarak katılmaları ve tartışma ortamlarının yaratılması amaç edinilmiştir. Bu bağlamda öğrenciler de görsel okuma temelli öğretim sürecinde mutlu olduklarını, dersi daha iyi anladıklarını, daha hızlı ve kolay bir şekilde öğrenebildiklerini, derse daha fazla katıldıklarını ve görselden anlam çıkarmada artık daha iyi olduklarını ifade etmişlerdir. Benzer şekilde Begoray'ın (2001) öğretmenlerin görsel okuryazarlık çalışmalarını öğretim stratejileriyle nasıl birleştirdiklerini araştıran çalışmasında da görsel kullanımına yer verilen derslerin daha fazla öğrencinin ilgisini çektiği ve öğrencilerin daha hızlı anlamalarını sağladığı ortaya çıkmıştır.

Sosyal Bilgiler dersinin daha çok soyut içerik temelli olduğu göz önüne alındığında görsel okuma temelli bir öğretme-öğrenme süreci somut veriler içermesinden dolayı öğrencilerin daha iyi anlayabilmelerine yol açabilir. Araştırma bulgularına göre öğrenciler görsel okuma temelli öğretme-öğrenme sürecinin anlamalarını kolaylaştırdığı ve daha iyi öğrenmelerini sağladığı görüşündedirler. Benzer şekilde Paivio tarafından (1979) öğretilen bir konunun somut olması ile o konunun hafızada canlandırılabilmesi ve hatırlanabilmesi arasında önemli bir ilişki olduğu gözlenmiştir (Akt. Özseri, 2015, s.128).

Sosyal Bilgiler dersi öğretme-öğrenme süreçlerinde görsel okuma kapsamında resim, fotoğraf, video ya da karikatür inceleme etkinlikleri ile resim, karikatür, afiş oluşturma, görsellere birer başlık bulma gibi etkinliklerden yararlanılması sözel, işitsel ve görsel zekâ alanlarının kullanılmasına yol açabilir. Böylelikle görsel okuma temelli bir ders süreci farklı zekâ türlerine sahip öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik olumlu tutumlar geliştirmelerine ve derste daha aktif ve başarılı olmalarına fırsat oluşturabilir. Araştırmacılar tarafından aşağıda araştırmadan elde edilen bulgulara göre hem uygulayıcılara hem de araştırmacılara yönelik birtakım önerilerde bulunulmuştur.

Uygulayıcılara Yönelik Öneriler:

- Sosyal Bilgiler dersi öğretme-öğrenme sürecinde öğretmenler öğrencilerde değişim ve sürekliliği algılamanın dışında, empati, iletişim, kanıt kullanma, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, yaratıcılık, zaman ve kronolojiyi algılama gibi becerileri geliştirebilmek adına görsel okuma etkinliklerinden yararlanabilirler.
- Öğretmenlerin görsel okuma temelli bir öğretim süreci planlarken etkinliklerin hazırlanmasında kullanılacak görsellerin kazanımlara yönelik olmasına dikkat etmeleri gerekmektedir. Ayrıca öğretmenlerin görsel okumanın nasıl gerçekleştiği, ne tür sorularla görsellerden daha sağlıklı/doğru anlamlar çıkarılabileceğine ilişkin daha öncesinde bilgi sahibi olmaları öğretme-öğrenme sürecinin daha verimli geçmesi adına önemli görülmektedir. Bu doğrultuda öğretmenler görsel okuma/okuryazarlığa ilişkin yapılan araştırmaları incelemelidirler.
- Görsel okuma etkinlikleri hazırlamak aynı zamanda bir materyal geliştirme girişimidir. Bu bağlamda öğretmenler görsel okuma etkinlikleri hazırlarken öğrencilerin düzeyini dikkate

almalı, görseldeki şekil-zemin ilişkisine, görselin büyüklüğüne, renklerin kullanımına vb. dikkat etmelidirler.

- Görsel okuma temelli bir öğretim sürecinde projeksiyon cihazı veya akıllı tahta kullanımı hem maliyeti en aza indirmeyi hem de öğrencilerin görsellerdeki ayrıntıları kağıtlara basılan görsellere göre daha kolay fark edebilmelerini sağlayabilir. Bu bakımdan öğretmenler görsel okuma temelli bir öğretme-öğrenme sürecinde projeksiyon cihazı veya akıllı tahtalardan yararlanabilirler.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler:

- Türkiye’de ulaşılan kaynakların sınırlılığı çerçevesinde görsel okumanın Sosyal Bilgiler dersinde uygulanması sürecini ve sonuçlarını inceleyen başka bir araştırma olmaması nedeniyle araştırmacılar uygulamaya dönük bu tarz araştırmaların sayısını arttırabilirler.
- Bu araştırma bir devlet okulunda gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar benzer bir araştırmayı özel bir okulda veya hem devlet hem de özel bir okulda yaparak ulaşılan sonuçları karşılaştırabilirler.
- Yapılan araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmacılar nicel ve nitel araştırma yöntemlerini birlikte kullanabilecekleri çeşitli araştırmalar tasarlayabilirler.
- Görsel okuma etkinliklerinin hazırlanması uzun zaman alabilmektedir. Bu nedenle benzer bir çalışmayı Sosyal Bilgiler derslerinde farklı sınıflarda veya farklı derslerde uygulamak isteyen araştırmacılar bu durumu göz önünde bulundurmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akbaba, B. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Görsel Materyallerin Kullanımı. Safran, M. (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde. (s.284-316). Ankara: Pegem Akademi.
- Akbaba Altun, S. (2009). İlköğretim Öğrencilerinin Akademik Başarısızlıklarına ilişkin Veli, Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerinin İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 8 (2), 567- 586.
- Akpınar, B. (2009). İlköğretim 1–5. sınıflar Türkçe öğretim programları görsel okuma ve sunu öğrenme alanının değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*. 34 (154), 37-49.
- Alpan Bangir, G. (2008). Görsel okuryazarlık ve öğretim teknolojisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 74-102.
- Arnheim, R. (2012). *Görsel Düşünme*. (R. Ögdül Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Ausburn, L.J. ve Ausburn, F.,B. (1978). Visual literacy: Background, theory and practice. *Programmed Learning and Educational Technology*, 15(4), 391-297.
- Baş, B., ve Örs, E. (2015). İlkokul 1. sınıf öğrencilerinin görsel okuma becerileri üzerine bir inceleme. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 11(1), 225-244.
- Begoray, D. (2001). Through a class darkly: Visual literacy in the classroom. *Canadian Journal of Education*, 26(2), 201-217.
- Begoray, D. (2002). *Visual literacy across the middle school curriculum: A canadian perspective*. “<https://eric.ed.gov/?id=ED467283>” adresinden 04.02.2018 tarihinde edinilmiştir.
- Bleed, R. (2005). *Visual literacy in higher education*. “<https://net.educause.edu/ir/library/pdf/eli4001.pdf>” adresinden 28 Şubat 2016 tarihinde edinilmiştir.
- Bozkurt, E. ve Ulucan, M. (2014). İlköğretim 1. sınıf Türkçe ders programı görsel okuma-görsel sunu kazanımlarının incelenmesi. *Turkish Journal of Educational Studies*, 1(2), 22-60.
- Braden, R. (1993). *Five years of visual literacy research*. “<http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED370548.pdf>” adresinden 28 Şubat 2016 tarihinde edinilmiştir.

- Brill, J.M., Kim, D. ve Branch, R.M. (2007). Visual literacy defined - the result of a delphi study: Can IVLA (operationally) define visual literacy? *Journal of Visual Literacy*, 27(1), 47-60.
- Debes, J. (1969). "http://fod.msu.edu/oir/visual-literacy" adresinden 10 Ekim 2015 tarihinde edinilmiştir.
- Güneş, F. (2013). Görsel okuma eğitimi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 1 – 17.
- Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş*. (A. Ersoy, P. Yalçinoğlu, Çev. Ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Göçer, A. ve Tabak, G. (2013). Öğretmen adaylarının 'görsel okuryazarlık' ile ilgili algıları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11), 517-541.
- Güney N. ve Aytan T. (2015). Türkçe eğitiminde bir sosyal medya materyali: Capsler. *International Journal Of Language's Education And Teaching*, Udes Özel Sayı, 1983-1989.
- Güneş, F. (2013). Görsel okuma eğitimi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 1 – 17.
- Hoffman, G. (2000). Visual literacy needed in the 21st century, *Et Cetera*, 57(2), 219-222.
- İşler, A.Ş. (2002). Günümüzde görsel okur yazarlık ve görsel okur yazarlık eğitimi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 153-161.
- Kabapınar, Y. ve İncegöl, S. (2016). Değişim ve süreklilik bağlamında oyun ve oyuncağa bakmak: Bir sözlü tarih çalışması. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 5(1), 74-96.
- Kabapınar, Y. ve Sağlamgöncü, A. (2017). Sosyal bilgiler dersinde eşya tarihini araştırmak: eşyanın da tarihi mi olurmuş!, *Erciyes Journal of Education*, 1(1), 1-21.
- Kalelioğlu, F. (2013). Öğrenmeyi görsel, ses, video, ve çoklu ortam uygulamaları ile destekleme. Cabı, E. (Ed.), *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* içinde. (s.67-98). Ankara: Pegem Akademi.
- Kaptan, A.Y. ve Aslan, H. (2012). Görsel okuryazarlık ve eleştirel pedagoji: Sanatın toplumsal ve pedagojik temellerine geleceğe bir bakış. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(3). 85-100.
- Kocaarslan, M. ve Çeliktürk, Z. (2013). Eğitim fakültesi öğrencilerinin görsel okuryazarlık yeterliklerinin belirlenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 344-362.
- Koç, K., Yıldız, S., ve Coşkun, R. (2015). Çocuklar resimli çocuk kitaplarındaki resimleri nasıl yorumluyor? Behiç AK'ın "Uyurgezer Fil" kitabı ile yapılan görsel okuma üzerine bir araştırma. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(4), 687-706.
- Kuru, A. (2008). *İlköğretim beşinci sınıf Türkçe dersi öğretim programında yer alan görsel okuma ve görsel sunu becerilerinin öğretmen görüşleri doğrultusunda incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Kurudayıoğlu, M. ve Tüzel, S. (2010). 21. yüzyıl okuryazarlık türleri, değişen metin algısı ve Türkçe eğitimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (28), 283-298.
- Kuvvetli Arpaguş, E., Moğol, S., ve Ünsal, Y. (2015). Görsel okumanın ortaöğretim öğrencilerinin fizik dersi başarılarına etkisi: Hareket konusu örneği. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(11), 65-81.
- Lowe, R. (2000). *Visual literacy and learning in science*. ERIC Digest: ED463945. "https://www.ericdigests.org/2003-1/visual.htm." adresinden 06.02.2018 tarihinde edinilmiştir.
- MEB. (2018). <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354> adresinden 14 Mayıs 2018 tarihinde edinilmiştir.
- Özen R. ve Sağlam, H.İ. (2010). İlköğretim öğrencilerinin değişim ve sürekliliği algılayışı. *Akademik Bakış Dergisi*. (22), 1-15.
- Özsarı, İ. (2015). *İlkokul birinci sınıf öğrencilerine yönelik 'görsel okuma eğitim programı' geliştirilmesi ve etkililiğinin sınanması* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

- Özyurt Aydemir, E. (2016). *Dördüncü sınıf Türkçe dersi öğretim programının görsel okuma ve sunu becerilerini geliştirme açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bartın.
- Parsa, A.,F. (2012). 21.yüzyıl okuryazarlığında sayısal noktalarda buluşmak. Günay, D. ve Parsa, A.F. (Ed.) *Görsel Göstergebilim* içinde. (s.153-172). İstanbul: Es Yayınları.
- Safran, M. ve Şimşek, A. (2006). İlköğretim öğrencilerinde tarihsel zaman kavramının gelişimi. *Elementary Education Online*, 5(2), 87-109.
- Sarıkaya, B. (2017). Türkçe öğretiminde görsel okuma. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(3), 779-796.
- Sinatra, R. (1986). *Visual literacy connections to thinking, reading and writing*. USA: Charles C Publisher.
- Stokes, S. (2001). *Visual literacy in teaching and learning: A literature Perspective*. *Electronic Journal for the Integration of Technology in Education*, 1(1), 10-19.
- Şahin, Ç. ve Kıran, I. (2015). Öğretmen adaylarının algılarına göre görsel okuryazarlık düzeylerinin değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (23).
- Şahin, Ç., Kurudayıoğlu, M. ve Çelik, G. (2013). Türkçe öğretmeni adaylarının görsel okuryazarlıkları üzerine bir araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(1), 129-143.
- Tanrıverdi, B. ve Apak, Ö. (2013). Görsel okuryazarlık üzerine bir içerik analizi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 26(1), 267-293.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, A., E. (2001). "Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri." İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Yılmaz, R. (2013). Eğitim ve görsel okuryazarlık ilişkisi üzerine bir inceleme. *Beypazarı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 101-121.